

Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολλαπλασιαστές: Τι μένει στην Κρήτη μετά από μια επένδυση;

Μαρία Μαρκάκη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας,
Σχολή Επιστημών Διοίκησης και Οικονομίας (ΣΕΔΟ)
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο
Email: mmarkaki@hmu.gr
Τηλ. 28410-91102

Εισαγωγή: Καίρια ερωτήματα περιφερειακής ανάπτυξης

Οι εργαζόμενοι στην παραγωγή, από το χωράφι και το εργοτάξιο μέχρι τη βιομηχανία, τις μεταφορές και τις υπόλοιπες υπηρεσίες, γνωρίζουν από την εμπειρία τους ότι καμία παραγωγική διαδικασία δεν λειτουργεί αυτόνομα. Κάθε προϊόν, κάθε υπηρεσία ενσωματώνει συγκεκριμένες ποσότητες πρώτων υλών, ενδιάμεσων προϊόντων, ενέργειας, υπηρεσιών, οπότε και απαιτεί μια αλληλουχία αντίστοιχων κλάδων, που από κοινού συγκροτούν μια ολοκληρωμένη εφοδιαστική αλυσίδα. Είναι επίσης σαφές ότι, όταν ένας κρίκος αυτής της αλυσίδας δέχεται πίεση ή χάνεται, η διαταραχή μεταδίδεται άμεσα και επηρεάζει το σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας.

Ωστόσο, όταν περνάμε από την παραγωγή στην κατανάλωση, αυτή η διάσταση συχνά χάνεται. Κατά την πραγματοποίηση μιας καταναλωτικής δαπάνης (κράτηση σε ξενοδοχείο, ενεργειακή αναβάθμιση κατοικίας, αγορά αυτοκινήτου αλλά και στην περίπτωση μιας επένδυσης), σπανίως εξετάζεται ο τελικός προορισμός των χρημάτων που δαπανώνται.

Δηλαδή, δεν εξετάζεται εάν οι δαπάνες που γίνονται ενεργοποιούν τις περιφερειακές αλυσίδες, ή εάν απλώς διέρχονται από την περιφέρεια χωρίς να αφήνουν ουσιαστικό αναπτυξιακό αποτύπωμα, συμβάλλοντας αντ' αυτού στις εφοδιαστικές αλυσίδες άλλων περιφερειών και άλλων χωρών.

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό εξάρτησης της τελικής και ενδιάμεσης ζήτησης από εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες, γεγονός που συνεπάγεται ότι η αύξηση του εγχώριου εισοδήματος τείνει να μεταφράζεται σε ενίσχυση των εισαγωγών, αντί να οδηγεί σε αντίστοιχη διεύρυνση της εγχώριας παραγωγικής δραστηριότητας. Η ανεπάρκεια βιομηχανικής βάσης και η περιορισμένη παρουσία κλάδων υψηλής τεχνολογικής έντασης έχουν ως αποτέλεσμα η αύξηση της συνολικής ζήτησης να μην οδηγεί σε ανάλογη ενίσχυση της εγχώριας παραγωγικής δραστηριότητας, αλλά να αντανakλάται κυρίως σε αύξηση των εισαγωγών. Κατά συνέπεια, η αναπτυξιακή δυναμική καθίσταται περιορισμένη και ευάλωτη, γεγονός που συνιστά διαρθρωτικό χαρακτηριστικό με ιδιαίτερη σημασία σε περιφερειακό επίπεδο, ιδίως στις νησιωτικές ζώνες.

Σε αυτό το πλαίσιο, καθίσταται ιδιαίτερος κρίσιμο, για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής, να γίνει σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να αποτιμάται αποκλειστικά βάσει σχεδιασμένων επενδύσεων ή της επιφανειακής μεγέθυνσης που αποτυπώνεται σε υψηλούς κύκλους εργασιών. Αντιθέτως, οφείλει πρωτίστως να αξιολογείται με κριτήριο το κατά πόσο συμβάλλει στη διαμόρφωση και ενίσχυση ενδογενούς παραγωγικής βάσης ή, αντιστρόφως, στην όξυνση των παραγωγικών διαρροών.

Δηλαδή, το κατάλληλο εργαλείο διερεύνησης δεν είναι μόνο οι συνήθεις χρηματοοικονομικοί δείκτες, οι αποτιμήσεις ή οι βραχυχρόνιοι ρυθμοί μεγέθυνσης, που αποτυπώνουν κυρίως νομισματικές ροές χωρίς να δείχνουν επαρκώς τη δομή του παραγωγικού συστήματος. Ο υπολογισμός των περιφερειακών πολλαπλασιαστών παραγωγής συνιστά τη βασική μεθοδολογική προσέγγιση για τον εντοπισμό των κλάδων που ασκούν ισχυρές πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στον περιφερειακό οικονομικό χώρο, καθώς και για τη διαπίστωση των κλάδων από τους οποίους παρατηρείται διαρροή πολλαπλασιαστικής δυναμικής εκτός της υπό εξέταση περιφέρειας. Έτσι, η συζήτηση μετατοπίζεται από τις υποκειμενικές εντυπώσεις στην παραγωγικά προσδιορισμένη πραγματικότητα, καθιστώντας δυνατό τον ορθολογικό σχεδιασμό πολιτικών για την ενίσχυση της ενδογενούς δυναμικής της περιφερειακής οικονομίας, αντί της απλής διαχείρισης ενός επιφανειακού φαινομένου μεγέθυνσης.

Πολλαπλασιαστικά Αποτελέσματα: Τι μένει στην περιφέρεια

Ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής παραγωγής στο πλαίσιο της ανάλυσης εισροών-εκροών αποτυπώνει το οικονομικό αποτύπωμα μιας δαπάνης σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια. Όταν δαπανάται 1 ευρώ σε μια περιφέρεια, ένα μέρος του παραμένει και

κυκλοφορεί στην τοπική οικονομία, ένα άλλο διαχέεται στην υπόλοιπη εθνική οικονομία και ένα τρίτο εκρέει εκτός χώρας. Ο υπολογισμός του πολλαπλασιαστή δεν αφορά μόνο την αρχική δαπάνη, αλλά όλες τις άμεσες και έμμεσες αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των κλάδων της οικονομίας. Εξετάζεται αν η δαπάνη συνεχίζει να ενισχύει την τοπική οικονομία μέσω διαδοχικών γύρων δαπανών ή αν η ροή της διακόπτεται νωρίς λόγω διαρροών προς άλλες περιοχές ή χώρες.

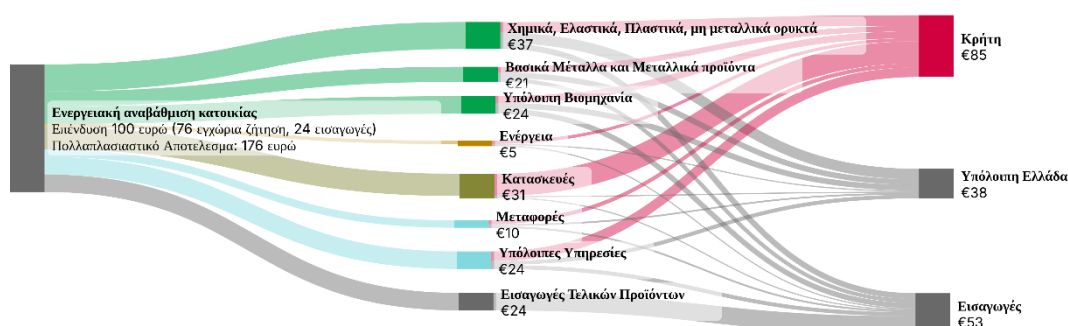
Διαρροές: Τι χάνεται από την περιφέρεια

Όταν βασικοί συντελεστές μιας οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι πρώτες ύλες, ο εξοπλισμός ή τα τεχνικά συστήματα, δεν παράγονται στην ίδια την περιφέρεια, τότε ένα μέρος της σχετικής δαπάνης «φεύγει» εκτός της περιφέρειας. Είτε προς άλλες περιφέρειες, είτε δημιουργεί διαρροές εκτός της εθνικής οικονομίας. Όταν μεγάλο μέρος της δαπάνης κατευθύνεται σε εισαγόμενα τελικά και ενδιάμεσα αγαθά, τότε αυτό αποσυνδέεται από την εγχώρια παραγωγή και εγκαταλείπει πλήρως την οικονομία. Στην Ελλάδα, και ειδικότερα στην Κρήτη, οι διαρροές περιλαμβάνουν όχι μόνο τελικά καταναλωτικά αγαθά, αλλά και κρίσιμες υψηλής αξίας εισροές, όπως εξοπλισμό, τεχνολογία, μέσα παραγωγής και εξειδικευμένες υπηρεσίες. Έτσι, ακόμα και αν η περιφερειακή οικονομία εμφανίζει υψηλή ζήτηση η οικονομία παραμένει δομικά ευάλωτη, οι πολλαπλασιαστές παραμένουν χαμηλοί, τα εμπορικά ελλείμματα διευρύνονται και η μεγέθυνση παραμένει εύθραυστη.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα πολλαπλασιαστών και παραγωγικών διαρροών

Το παράδειγμα ενεργειακής αναβάθμισης κατοικίας που ακολουθεί έχει αποκλειστικά ενδεικτικό χαρακτήρα, καθώς περιέχει προκαταρκτικά αποτελέσματα μιας εν εξελίξει έρευνας.

Διάγραμμα: Η οικονομική διαδρομή μιας ενεργειακής αναβάθμισης: πολλαπλασιαστές και διαρροές

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το παραπάνω διάγραμμα δείχνει τη διαδρομή επένδυσης 100 ευρώ για ενεργειακή αναβάθμιση κατοικίας. Από αυτά, 76 ευρώ κατευθύνονται σε εγχώρια ζήτηση και 24 ευρώ σε εισαγωγές τελικών προϊόντων, γεγονός που υποδηλώνει εκροή μέρους της δαπάνης από την οικονομία πριν ενεργοποιηθούν οι εγχώριες διασυνδέσεις. Οι άμεσες δαπάνες κατευθύνονται κυρίως σε κλάδους όπως η παραγωγή χημικών, πλαστικών και μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων, τα βασικά μέταλλα, η κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, καθώς και στις εργασίες εγκατάστασης και τις κατασκευές, που απορροφούν σημαντικό μέρος της αρχικής επένδυσης. Μέσω αυτών των διακλαδικών σχέσεων, οι αρχικές δαπάνες προκαλούν έμμεσες ροές ζήτησης σε κλάδους όπως οι μεταφορές, η ενέργεια και οι υποστηρικτικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα μια επένδυση 100 ευρώ να αντιστοιχεί συνολικά σε 176 ευρώ ακαθάριστης αξίας παραγωγής. Ως εκ τούτου, ο συνολικός πολλαπλασιαστής παραγωγής της επένδυσης ανέρχεται σε 1,76.

Το τρίτο επίπεδο του διαγράμματος δείχνει τη χωρική κατανομή της συνολικής επίδρασης: από τα 176 ευρώ, τα 85 παραμένουν στην Κρήτη, τα 38 κατευθύνονται στην υπόλοιπη χώρα και τα 53 αποτελούν διαρροές στο εξωτερικό. Από αυτά, τα 24 οφείλονται σε άμεσες εισαγωγές και τα υπόλοιπα σε έμμεσες διαρροές της παραγωγικής διαδικασίας. Συνοψίζοντας, το 48,3% της συνολικής επίδρασης παραμένει εντός της Περιφέρειας Κρήτης, το 21,6% διαχέεται στην υπόλοιπη εθνική οικονομία, ενώ το 30,1% εκρέει προς τρίτες χώρες.

Σημειώνεται ότι τα μεγέθη που αποτυπώνονται στο διάγραμμα αναφέρονται στην ακαθάριστη αξία παραγωγής και όχι στην προστιθέμενη αξία. Η διάκριση αυτή είναι θεμελιώδους σημασίας, δεδομένου ότι η ακαθάριστη αξία παραγωγής ενσωματώνει και την αξία των ενδιάμεσων εισροών που χρησιμοποιούνται σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Οι ενδιάμεσες αυτές εισροές δεν περιλαμβάνονται στον υπολογισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), ώστε να αποφεύγεται η διπλή καταγραφή της ίδιας οικονομικής δραστηριότητας. Συνεπώς, τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο διάγραμμα δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με τις μεταβολές του ΑΕΠ ούτε μπορούν να ερμηνευθούν άμεσα ως επίδραση σε αυτό. Σε όρους προστιθέμενης αξίας, επένδυση ύψους 100 ευρώ σε ενεργειακή αναβάθμιση κατοικίας δημιουργεί 31,6 ευρώ που παραμένουν στην Περιφέρεια Κρήτης και 13,69 ευρώ που κατανέμονται στην υπόλοιπη εθνική οικονομία. Οι πολλαπλασιαστές ακαθάριστης αξίας παραγωγής χρησιμοποιούνται επειδή αποτυπώνουν πληρέστερα τις διακλαδικές και χωρικές διασυνδέσεις της παραγωγικής διαδικασίας αλλά και την παραγωγική δομή της περιφέρειας.

Η ενεργειακή αναβάθμιση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα επένδυσης όπου συνυπάρχουν έντονα τοπικά στοιχεία, όπως κατασκευαστικές εργασίες και συναφείς υπηρεσίες, με σημαντικές διαρροές λόγω χρήσης βιομηχανικών προϊόντων, τεχνολογίας και εξοπλισμού. Πρόκειται για επένδυση με έντονη έμφαση στον κλάδο των κατασκευών, ο οποίος λειτουργεί με τοπικούς εργολάβους, γεγονός που συγκρατεί μέρος της δαπάνης στην περιφέρεια. Παρόλο που ενεργοποιεί κυρίως κλάδους χαμηλής και μεσαίας τεχνολογικής έντασης σε τοπικό επίπεδο, τα κύρια μέσα παραγωγής (εξοπλισμός, μηχανήματα, τεχνολογικές υποδομές) παράγονται κατά κύριο λόγο στο εξωτερικό. Υπό αυτό το πρίσμα, το παράδειγμα είναι ενδεικτικό του τρόπου με τον οποίο, σε συνάρτηση με τον βαθμό τοπικής παραγωγής των εισροών και τον έλεγχο επί της εφοδιαστικής αλυσίδας, οι επενδύσεις είτε συμβάλλουν στην ενίσχυση της περιφερειακής παραγωγικής βάσης είτε περιορίζονται σε μια πρόσκαιρη αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Επίλογος

Η μελέτη των περιφερειακών πολλαπλασιαστών αποδομεί μια βαθιά εδραιωμένη παραδοχή του δημόσιου λόγου: ότι η οικονομική ανάπτυξη ταυτίζεται με την αύξηση των επενδύσεων, του κύκλου εργασιών ή της ρευστότητας που διέρχεται από μια περιφέρεια. Στην πραγματικότητα, η απλή διέλευση χρηματικών ροών από την περιφέρεια δεν συνιστά ανάπτυξη, καθώς ο μετασχηματισμός των χρηματικών ροών σε ενδογενή παραγωγική ικανότητα δεν είναι αυτόματος.

Ακόμη και στο ενδεικτικό παράδειγμα της ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών, καθίστανται εμφανείς σημαντικές παραγωγικές διαρροές σε κρίσιμους κόμβους της εφοδιαστικής αλυσίδας, όπως στα μηχανήματα και τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό, στα μέσα παραγωγής καθώς και στις σύνθετες ενδιάμεσες εισροές. Για να μην περιοριστεί η χαρτογράφηση των διαρροών σε απλή διαπίστωση διαρθρωτικής ευπάθειας, απαιτείται στοχευμένη αναβάθμιση της παραγωγικής βάσης, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, στο πλαίσιο μιας συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής. Ειδικά για την περίπτωση της Κρήτης, η εν λόγω στρατηγική οφείλει να προσανατολίζεται στον διαρθρωτικό μετασχηματισμό των υφιστάμενων παραγωγικών κλάδων της περιφέρειας, ώστε κλάδοι που σήμερα χαρακτηρίζονται από υψηλές παραγωγικές διαρροές να μετεξελιχθούν σε κλάδους με ισχυρούς περιφερειακούς πολλαπλασιαστές. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί σε κλάδους στους οποίους ήδη καταγράφεται σημαντική αναπτυξιακή δυναμική, όπως η αγροτική τεχνολογία και ευρύτερα ο αγροδιατροφικός τομέας, η ενέργεια, οι κατασκευές και, βεβαίως, ο τουρισμός. Επιπλέον, η στρατηγική αυτή

θα πρέπει να αποσκοπεί στη συστηματική, στοχευμένη διείσδυση και στην εδραίωση της περιφέρειας σε διεθνείς εξαγωγικές αγορές. Στο πλαίσιο αυτό, η αποτίμηση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων δύναται να αποτελέσει κεντρικό εργαλείο στρατηγικού

σχεδιασμού, τόσο για τη διαμόρφωση και την ιεράρχηση των παρεμβάσεων, όσο και για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σε περιφερειακή κλίμακα.

